

Margriet Fokken

Hoog van de Toren

'Gooi niets zomaar weg'

Wordt de familie-erfenis op waarde geschat?

Dat fotoalbums, films, dagboeken, brieven en soms zelfs meubelstukken die bij een erfenis een nieuwe bestemming moeten krijgen van historische betekenis kunnen zijn, wordt vaak vergeten. In deze Hoog van de Toren pleit redactielied Margriet Fokken voor het onderbrengen van deze 'schatten' bij een archiefinstelling.

Fotoalbums van een oudtante vol met gezichten die niemand meer herkent; familiefilms uit Nederlands-Indië die de hele kelder in beslag nemen; dagboeken van oma met schijnbaar onbenullige aantekeningen over de veranderingen van het weer en bloeiende planten in de tuin. Niet iedereen hecht waarde aan deze spullen. In mijn eigen omgeving heb ik meegemaakt dat wanneer het om een ver familielid gaat de erfstukken weinig emotionele waarde hebben en er alleen aandacht is voor de financiële waarde. Brieven, fotoalbums of dagboeken belanden dan bij het oud papier. Gaat het om de erfenis van een nabij familielid dan wordt de erfstukken wel waarde toegedicht, maar kunnen ze alsnog verloren gaan, omdat ze niet op de juiste manier bewaard worden. Vergeten wordt dat de persoonlijke documenten niet alleen financiële of emotionele, maar ook historische waarde kunnen hebben. De mogelijkheid om deze erfstukken onder te brengen bij een archiefinstelling wordt daarom ook vaak niet onderzocht.

Het archief is voor veel mensen onbekend terrein. Genealogische onderzoekers komen er nog wel eens binnen, maar voor de meeste mensen blijft het een schimmige instelling. Over de houding van archieven ten opzichte van erfstukken zal dan ook niet zoveel bekend zijn. Het is niet zo dat elk archief zomaar alles zal aannemen, want het stuk moet wel binnen de collectie passen en er een aanvulling op zijn. De meeste archieven hebben als kerntaak het opnemen en beschikbaar stellen van overheidsarchieven. Bedrijfs- en familiearchieven zijn hier een belangrijke aanvulling op, maar

ook losse persoonlijke stukken als brieven, dagboeken en foto's kunnen opgenomen worden. Bij een kleine rondvraag langs een tiental regionale en nationale archiefinstellingen blijkt dat de meeste instellingen heel gelukkig zijn met zulke losse stukken. Zo stelt een archivaris: 'Meestal nodig ik deze mensen uit om een bezoek te brengen aan het archief en de spulletjes mee te nemen'. Een andere archivaris schrijft: 'Hoewel er altijd wel spullen bij zijn die we allang hebben, stel ik me altijd zeer coulant op tegenover deze mensen. Er kunnen wel eens "pareltjes" bij zitten'. De kans dat unieke bronnen verloren gaan willen de archivariissen voorkomen. Zo schrijft één zelfs: 'Collega's zijn het soms niet eens met mijn ontvankelijke opstelling en beweren soms dat ik veel "rotzooi" binnen breng. Ik ben het daar niet mee eens en verwijt hun een bekrompen geest'.

Dat brieven, dagboeken en foto's waardevolle historische bronnen zijn, hoeft aan de historicus niet meer duidelijk gemaakt te worden. Binnen het vakgebied staan zogenaamde egodocumenten al sinds de jaren zeventig in de belangstelling. De bedenker van deze term, Jacques Presser, refereerde hiermee aan 'historische bron[nen] waarin de gebruiker zich gesteld ziet tegenover een "ik" of een enkele keer een "hij" [of "zij"] als schrijvend en beschrijvend subject voortdurend in de tekst aanwezig'.¹ Presser was zelf vooral geïnteresseerd in dagboeken, memoires en autobiografieën, maar ook ongepubliceerde bronnen zoals brieven worden tot de egodocumenten gerekend. Juist ongepubliceerde bronnen kunnen de historicus een nieuwe ingang in de geschiedenis geven, zo vinden ook historici Mineke Bosch en Annemarie Kloosterman. Zij gingen in de jaren tachtig actief op zoek naar dagboeken van vrouwen voor het toenmalige IAV (nu Aletta, instituut voor vrouwengeschiedenis).² Egodocumenten zijn bij uitstek geschikt voor onderzoek naar de geschiedenis van het dagelijks leven, maar ook geïnteresseerden in arbeiders-, vrouwen-, gezins- en mentaliteitsgeschiedenis liepen voorop in het onderzoek naar egodocumenten. Ook foto's en films werden hierin betrokken. Inmiddels bestaan er zelfs speciale instellingen voor archivering van beeldmateriaal en heeft elk archief zijn eigen beeld- en geluidscollectie.

- 1 J. Presser, 'Memoires als geschiedbron' in: *Uit het werk van J. Presser* (Amsterdam 1969) 277-282. Aangehaald in: Arianne Baggerman en Rudolph Dekker, 'De gevaarlijkste van alle bronnen', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 1 (2004) 8.
- 2 Mineke Bosch en Annemarie Kloosterman, 'Egodocumenten van vrouwen', *Overzicht van nieuwe aanwinsten van het IAV* (Amsterdam 1984) 6-8.

Anno 2010 mag het voor historici dan heel gewoon zijn geworden om egodocumenten als unieke en waardevolle bronnen voor historisch onderzoek te zien, maar nog steeds gaan vele bronnen verloren door een gebrek aan bewustwording in de maatschappij. Met name de voordelen van het onderbrengen van stukken bij een archief worden niet gezien. Een archivaris schrijft hierover:

‘Ik benadruk ook altijd, vooral bij verstokte particuliere verzamelaars, dat het van groot belang is dat meerdere mensen kunnen genieten van archiefstukken en afbeeldingen en dat de continuïteit van dit genieten bij een archiefdienst vele malen hoger ligt dan bij stukken die bij een verzamelaar liggen, kortom ik pleit voor cultuurparticipatie en duurzaamheid in het genieten van archiefstukken, foto’s etcetera.’

Behoud en toegankelijkheid van bronnen zijn bij een archiefinstelling gewaarborgd. Mochten brieven of dagboeken een te persoonlijk karakter hebben dan kunnen er ook nog eens restricties op de toegankelijkheid van de bron geplaatst worden. Bedenk dat het persoonlijke karakter deze stukken nu juist hun historische waarde verschaft. Zo stelt een archivaris: ‘Mensen hebben over het algemeen een soort heilig ontzag voor boeken (helemaal als de boeken ouder zijn dan henzelf) en denken minder aan brieven en foto’s’. Ik hoop met deze Hoog van de Toren duidelijk te hebben gemaakt dat juist brieven, dagboeken, foto’s en films van historisch belang zijn en in een archief thuishoren en niet bij het oud papier of het grofvuil. Historici en archivariissen hebben een taak in het bevorderen van de maatschappelijke bewustwording van de historische waarde van dergelijke bronnen. Actieve wervingsacties en media aandacht door televisieprogramma’s kunnen hierbij helpen.